

УДК 376.37
МРНТИ 14.29.29

Байдильдинов Т.Ж.¹, Рахым А.Н.²

¹Ғылыми жетекшісі п.ғ.к., аға оқытушы

²7М01902 – Арнайы педагогика мамандығының 2 курс магистранты

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ САЛАНЫ ДАМУЫ БОЙЫНША АРТ-ТЕРАПИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Аңдатпа

Соңғы жылдары сөйлеу тілі бұзылған балалардың саны тұрақты өсуде. Сөйлеу қабілеті бұзылған баланың эмоционалды дамуындағы қиындықтар қоғамда бейімделуді қиындататын факторға айналады. Қолайсыз эмоционалды көңіл-күй (қорқыныш) балалардың психологиялық жай-күйіне теріс әсер етіп қана қоймайды, сонымен қатар тұйық шеңбер ретінде сөйлеу ақауын күшейтеді. Сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың қорқынышының психологиялық ерекшеліктерін анықтауға арналған зерттеу жұмысын ұйымдастырдық. Зерттеудің мақсаты – сөйлеу дамуында кемшіліктері бар мектеп жасына дейінгі балалардың қорқынышының психологиялық ерекшеліктерін анықтау және зерттеу және балалардың эмоционалды және жеке сферасын қалыпқа келтіруге бағытталған психокоррекциялық жұмыстарды негіздеу. Мақалада арт-терапияның кекештенетін мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды және жеке сферасына әсер етуінің ғылыми негіздемесі келтірілген. Балалардың эмоционалды жағдайындағы динамикалық өзгерістер көрсетіліп, арт-терапия әдістерінің кекештенетін мектеп жасына дейінгі балалардың психикасына оң әсері ғылыми негізделді.

Түйінді сөздер: сөйлеу қабілеті бұзылған, эмоционалды сала, арт-терапия, мектеп жасына дейінгі балалар

Байдильдинов Т.Ж.¹, Рахым А.Н.²

² научный руководитель, к.п.н, Старший преподаватель КазНПУ имени Абая

¹ магистрант 2 курса по специальности 7М01902 - подготовка специалистов по специальной педагогике КазНПУ имени Абая г. Алматы, Казахстан

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Аннотация

В последние годы количество детей с нарушениями речи неуклонно растет. Трудности эмоционального развития слаборечевого ребенка становятся фактором, затрудняющим его адаптацию в социуме. Неблагоприятный эмоциональный настрой (страх) не только негативно влияет на психологическое состояние детей, но и усиливает речевое расстройство как замкнутый круг. Нами организована исследовательская работа по определению психологических особенностей страха у детей дошкольного возраста с нарушением речи. Цель исследования - выявление и изучение психологических особенностей страха у дошкольников с недостатками речевого развития и обоснование психокоррекционной работы, направленной на нормализацию эмоционально-личностной сферы детей. В статье дано научное обоснование влияния арт-терапии на эмоционально-личностную сферу детей дошкольного возраста, страдающих заиканием. Показаны динамические изменения эмоционального состояния детей, научно обосновано положительное влияние методов арттерапии на психику заикающихся дошкольников.

Ключевые слова: дети с нарушениями речи, эмоциональная сфера, арт-терапии, дошкольный возраст

Baidildinov T.ZH.¹, Rakhym A.N.²

² candidate of Pedagogical sciences, Senior Lecturer
Kazakh National Pedagogical University named after Abai

¹ 2 nd course master specialty of 7M01902
Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty
Almaty, Kazakhstan

ART-THERAPEUTIC METHODS OF DEVELOPING THE EMOTIONAL SPHERE OF PRESCHOOLERS WITH SPEECH DISORDERS

Abstract

In recent years, the number of children with speech disorders has been steadily increasing. Difficulties in the emotional development of a weak-speech child become a factor that makes it difficult for him to adapt in society. An unfavorable emotional mood (fear) not only negatively affects the psychological state of children, but also enhances speech disorder as a vicious circle. We have organized a research work to determine the psychological characteristics of fear in preschool children with speech impairment. The purpose of the study is to identify and study the psychological characteristics of fear in preschool children with speech development deficiencies and substantiate psycho-correctional work aimed at normalizing the emotional and personal sphere of children. The article provides a scientific rationale for the influence of art therapy on the emotional and personal sphere of preschool children with stuttering. Dynamic changes in the emotional state of children are shown, the positive effect of art therapy methods on the psyche of stuttering preschoolers is scientifically substantiated.

Keywords: children with speech disorders, emotional sphere, art therapy, preschool age

Кіріспе. Кең мағынада арт-терапия арт-психотерапияның бір түрі болып табылады, оған сонымен қатар өнер, драма, музыка, би және қозғалыс терапиясы және т.б. кіреді. Арнайы білімге қатысты арт-терапия бірнеше салалардың синтезі ретінде қарастырылады: өнер, медицина және психология (Е.А.Медведева, И.Ю.Левченко, Л.Н.Комиссарова және Т.А.Добровольская). Медициналық және психокоррекциялық тәжірибеде арт-терапия көркемдік және шығармашылық көріністерді ынталандыру арқылы психосоматикалық, психо-эмоционалды және түзетуге мүмкіндік беретін символдық түрде әртүрлі өнер түрлерін қолдануға негізделген әдістер жиынтығы ретінде түсініледі. Заманауи зерттеулерде мектеп жасына дейінгі балалардың кекештенуінің эмоционалдық-тұлғалық жай-күйі мәселелеріне көп көңіл бөлінеді, бұл сөйлеудің осы бұзылуынан зардап шегетін адамдардың эмоционалдық дезорганизациясының құрамдас бөліктерінің бірі, кекештік құрылымын қиындататын және кекештенуді төмендететін фактор болып табылады. Бірқатар авторлар (В.А.Калягин, А.Б.Хавин, В.Н.Шкловский және т.б.) мазасыздық пен қорқынышты кекештердің ең айқын, ерекше тұлғалық қасиеті деп атайды. Оларға қорқыныш, интроверсия, сөйлеу кезіндегі ерекше қорқыныш күйлері, қарым-қатынаста қиындықтар, өзін-өзі төмен бағалау және т.б. жатады. Осылайша, әртүрлі жас топтарындағы кекештерге эмоционалдық-еріктік сфераның белгілі бір бұзылыстары (мазасыздық, қорқыныш және т.б.), когнитивтік процестер, сондай-ақ процестің төмендігіне әкелетін қарым-қатынас бұзылыстары тән деген қорытынды жасауға болады. Сондықтан бұл балалардың эмоционалдық және жеке қиындықтарын жеңу үшін психокоррекциялық жұмыстарды жүргізу өзекті болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың психологиялық ерекшеліктеріне зерттеу жүргіздік. Кекеш балалардың эмоционалдық және тұлғалық саласын қалыпқа келтіруге және дамытуға ықпал ететін сабақтарды қамтитын мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс істеу үшін психокоррекциялық бағдарлама жасалды. Экспериментке Алматы қаласы «Түркісіб ауданының психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті» КММ орталығында психокоррекциялық сабақтарға баратын 5-7 жас аралығындағы кекештігі бар 60 мектеп жасына дейінгі балалар қатысты.

Нәтижелер мен талқылаулар. 1-кестеде жұмыс кезеңіне байланысты психокоррекциялық тапсырмалар мен сабақтардың тақырыптары сипатталған. Кесте 1. Көркем-ойын технологияларын қолдану арқылы психокоррекциялық жұмыс жоспары

№	Жұмыс блоктары және сабақтардың тақырыптары	Тапсырмалар
I кезең	Индикативті (2 сабақ) № 1. Танысу № 2. Менің автопортретім	<p>Психокоррекциялық тапсырмалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> – балалармен эмоционалды жағымды қарым-қатынас орнату; – балаларды ойын бөлмесінің ортасына бағдарлау және құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас ережелері; – топ мүшелерімен танысу, топтағы алғашқы қарым-қатынастарды орнату; – «Мен» бейнесіне деген оң көзқарасты қалыптастыру. <p>Түзету-педагогикалық міндеттер:</p> <ul style="list-style-type: none"> – әртүрлі көркем материалдармен және олардың көрнекі мүмкіндіктерімен танысу; – ұсақ және жалпы моторикасын дамыту; – материалдардың негізгі түстері, өлшемі (жолдардың ұзындығы) және текстурасы туралы түсініктерді нақтылау; – сөздікті сын есімдермен байыту – негізгі түстердің атаулары мен кескіндердің өлшемдері, материалдардың текстурасы; – фразалық сөйлеуді дамыту.
II кезең	Қарым-қатынас функцияларын дамыту (2 сабақ) № 3. Ұжымдық сурет «Елсіз арал». №4. Менің автопортреттік қуыршағымның көңіл-күйі	<p>Психокоррекциялық тапсырмалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> – топқа қатыстылық сезімін және құрбыларына оң көзқарасын қалыптастыру; – әртүрлі эмоционалдық күйлерді ажырату және салыстыру, олардың сипатын анықтау дағдыларын қалыптастыру (жағымды/жағымсыз, қорқынышты, қуанышты, таңқаларлық, қайғылы, мұңды); – өзінің эмоционалдық күйін түсіну, өз сезімін білдіру, мимика, ым-ишара, экспрессивті қозғалыстар мен интонациялар арқылы басқа адамдардың сезімін тану дағдыларын қалыптастыру; – вербалды және вербалды емес дағдыларды дамыту. байланыс. <p>Түзету-педагогикалық міндеттер:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ұсақ және жалпы моторикасын дамыту; – бейнелі және сөздік-логикалық ойлауды дамыту; – көру және есту есте сақтау қабілетін дамыту; – еркін мәнерлеп айту дағдысын бекіту.
III кезең	Эмоционалдық қиындықтармен күресу (6 сабақ) № 5. Сиқырлы арман № 6. Автопортреттік қуыршақтан қорку №7 Қорқынышыңызды суреттеу № 8. Қиял бала дельфин және сиқырлы теңіз балдыры туралы ертегі № 9. Қорқыныштарды жою № 10. Сөйлеуге қорқатын балалар туралы ертегі	<p>Психокоррекциялық тапсырмалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> – балалардың эмоционалдық тәжірибесінің жалпы деңгейінің жоғарылауы; – эмоционалды күйзелісті жою; – әртүрлі психотравматикалық жағдайларда балалардың мінез-құлық ерекшеліктерін нақтылау; – негативизм мен агрессивті мінез-құлықты түзету; – өткен жағымсыз эмоционалды тәжірибелермен байланысты сезімдермен және тәжірибелермен жұмыс істеу; – үлкендермен және құрдастарымен мейірімді мінез-құлық үлгісін қалыптастыру; – сөйлеу кемістігіне адекватты қатынасты қалыптастыру; – сөйлеу қорқынышын түзету және алдын алу; – қорқынышты жеңу жағдайында сәттілік пен жеңістің жағымды тәжірибесін бекіту. <p>Түзету-педагогикалық міндеттер:</p> <ul style="list-style-type: none"> – негізгі би қимылдарын дамыту; – сөздікті негізгі сезім атауларымен байыту;

IV кезең	Құрылымдық кезең (4 сабақ) №11 Мен және менің қорқынышым №12 Менің суретімді аяқтауға көмектес №13 Музыканы тыңдап, оның күйін сал №14. Мен қазірін, мен болашақтамын	Психокоррекциялық тапсырмалар: – өзін-өзі бағалауды қалыпқа келтіру және «Мен» туралы жағымды имиджді қалыптастыру; – өзіне деген сенімділік сезімін арттыру; – топта өзара әрекеттесуге үйрету; – әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру; – мінез-құлық репертуарын және коммуникативті дағдыларды кеңейту; – эмоционалды күйзелісті жою; – «эмоционалды децентрацияны» қалыптастыру – қарым-қатынас серіктестерінің эмоционалды күйлерін, тілектерін және мүдделерін өз мінез-құлқында қабылдау және есепке алу қабілеті; – психотравматикалық жағдаяттардағы эмоционалды жауап пен мінез-құлықтың адекватты тәсілдерін қалыптастыру; – релаксация дағдыларына үйрету; – эмоционалды тәжірибелер мен мінез-құлық реакцияларының ерікті түрде өзін-өзі реттеу қабілетін қалыптастыру. Түзету-педагогикалық міндеттер: – сөздік-логикалық ойлауды дамыту – көру есте сақтау қабілетін дамыту – сөйлеудің интонациялық және мелодиялық жағын дамыту;
V кезең	Жалпылау және бекіту (1 сабақ) № 15. Мандаланың суретін сал	Психокоррекциялық тапсырмалар: – жағымды қарым-қатынас дағдыларын дамыту; – өзінің эмоционалды күйін бояумен білдіру қабілетін дамыту; – психотравматикалық жағдаяттардағы эмоционалды жауап пен мінез-құлықтың қалыптасқан адекватты тәсілдерін жалпылау; – эмоциялық бақылау және жағымсыз эмоцияларды тежеу үшін алғышарттарды қалыптастыру; – жаңа жағымды эмоционалды тәжірибені шынайы өмірге көшіру. Түзету-педагогикалық міндеттер: – көру есте сақтау қабілетін дамыту; – тақырыптық сызбаны және сюжеттік бейнелердің алғышарттарын әзірлеу; – бейнелі ойлауды дамыту; – сөйлеудің интонациялық аспектісін дамыту; – үйлесімді монологтық сөйлеуді дамыту.

Барлық тапсырмалар біртұтас құрылымға ие болды, мазмұны психокоррекциялық жұмыстың кезеңіне байланысты өзгерді. Сыныптардың құрылымы кекештенетін мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктері мен психикалық және сөйлеу бұзылыстары құрылымының күрделілігін ескере отырып әзірленді. Зерттелетін кезеңге байланысты кекештенетін мектеп жасына дейінгі балалардың қорқыныш санының өзгеру динамикасын салыстырмалы талдау. 2-кестеден көріп отырғанымыздай, бейнелеу өнері мен ойын технологияларын қолданатын сабақтар курсына қатысқаннан кейін балалардың қорқынышының саны мен деңгейі айтарлықтай төмендеген.

Кесте 27 Қалыптастырушы эксперимент нәтижелері бойынша кекештенетін мектеп жасына дейінгі балалардың қорқыныш санының динамикалық өзгерістері

№	Балалардың қорқыныш топтары	Мектеп жасына дейінгі балалардың кекештену қорқынышы туралы салыстырмалы деректер	
		Анықтаушы эксперимент	Қалыптастырушы эксперимент
1	Өлімнен және ата-анасының өлімінен қорқу	100%	75%
2	Медициналық қорқыныш	63%	31%
3	Өзінің денсаулығы үшін қорқу	59%	43%

4	Ертегі және қылмыстық кейіпкерлердің дене жарақатын келтіруінен қорқу	75%	25%
5	Түнгі қорқыныштар	57%	38%
6	Табиғи апаттардан қорқу	76%	47%
7	Сөйлеуден қорқу	30%	15%
8	Әлеуметтік делдалдық қорқыныштар	30%	24%

Түрлі арт-терапиялық сабақтарды қолдану барысында балалардың шығармашылық әлеуеті белсендірілді, оларда қиялдағы жағдайға бейнелі көзқарас, шығармашылық есептерді шешудегі тапқырлық пен ерекшелік, дербестік пен импровизацияға деген ұмтылыс пайда болды. Барлық балалар ішкі өзін-өзі реттеу деңгейін жоғарылатты. Қатты ашуланшақтық, жанжал, негативизм, қыңырлық көріністері тегістелді. Қарым-қатынасты зерттеген кезде өзіне және басқаларға қатысты неғұрлым адекватты қатынас байқалды. Мінез-құлықтың моральдық-этикалық стандарттарының деңгейі айтарлықтай өсті.

Кекештігі бар мектеп жасына дейінгі балалармен жүргізілген психокоррекциялық жұмыстың тиімділігі балалардың эмоционалдық қиындықтарын жеңу үшін сабақта көркемдік және ойын технологияларын қолдану тиімді екенін және сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалдық және тұлғалық дамуын үйлестіруге ықпал ететінін көрсетті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высших педагогических учебных заведений / Е.А. Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А.Добровольская – М.: Академия, 2001. - 248 с.*
2. *Вальдес Одриосола М.С. Формирование эмоционально-волевой сферы у школьников с проблемами в развитии средствами арттерапии: Методическое пособие для педагогов. – М.: Гном и Д, 2004. 64с.*
3. *Ворожцова О.А. Музыка и игра в детской психотерапии. Музыкальная арт-терапия для детей. – М.: Института психотерапии, 2004. 90 с.*
4. *Гарбузов В.И., Захаров А.И., Исаев Д.Н. Неврозы у детей и их лечение. – Л.: Медицина, 1977. 272 с.*
5. *Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Практикум по сказкотерапии. СПб.: Речь, 2002. - 310 с.*
6. *Талипина О.В. Психологическая коррекция страхов у детей дошкольного возраста средствами игротерапии: Дисс. канд. псих. наук. – М., 2002. - 170 с.*

УДК 376.37
МРНТИ 14.29.29

¹А.Ж.Калыкбаева, ²Г.Н.Касымжанова

¹PhD, преподаватель кафедры «Специальная педагогика» КазНПУ им.Абая

²м.п.н., преподаватель кафедры «Специальная педагогика» КазНацЖенПУ

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИЗУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ (ОНР) В СПЕЦИАЛЬНЫХ ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Коррекционная работа по формированию и развитию речи у детей с ОНР дошкольного возраста должна осуществляться в нескольких направлениях: уточнение понятий и значений слов, расширение словаря и его активизация, анкетирования и опроса родителей. Использование методик в коррекции общего недоразвития речи позволяет развивать лексическую сторону речи, обогащает словарный запас, развивает коммуникативные навыки ребенка. Рассмотренные методики исследования в логопедической работе не исчерпывают всего содержания коррекционной работы. Каждая методика в изучении ребенка должна быть адаптирована под ребенка с ОНР и учитывать уровень его развития.

Ключевые слова: изучение, нарушение речи, дошкольники, обследование, коррекционная работа